

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศและเป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงระดับของการพัฒนา รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้นๆ ได้ ดังนั้น การศึกษา จึงเท่ากับเป็นกระบวนการสร้างและสะสมทุนทางปัญญาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศได้

ได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไปว่า “การอุดมศึกษา” นั้นมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในระดับสูง ทั้งนี้เพราะการอุดมศึกษาเกี่ยวข้องกับการผลิตกำลังคน และการพัฒนากำลังคนของประเทศ ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงเปรียบเสมือน “ผู้นำทางปัญญา” และ “ผู้นำทางวิชาการ” ให้แก่ประเทศและสังคม เพื่อการเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาประเทศไปสู่ทิศทางที่พึงปรารถนา หรือตามแผนพัฒนาประเทศที่วางไว้นั่นเอง (นพ. ศรีบุญนาถ. 2540: 1 ; อ้างอิงจาก Heaphey. 1970) สำหรับการพัฒนาค้นให้มีศักยภาพและคุณภาพนั้น จำเป็นต้องพิจารณาเน้นไปที่การศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหนทางให้คนนั้นเกิดความคิดและสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาและสร้างสมดุล 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น บทบาทของอุดมศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือการพัฒนากำลังคนระดับสูงของประเทศ ควรจะเน้นการพัฒนาปัญญาและความคิด รวมถึงการแก้ปัญหาของผู้เรียน ตลอดจนความสามารถในการประกอบการ การบริการและการจัดการ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและมีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการทางโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต ทั้งนี้จากหลักการอุดมศึกษาที่เป็นสากล และในพระราชบัญญัติการศึกษาของชาติ สถาบันอุดมศึกษาทั้งรัฐ และเอกชน กำหนดภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. การสอนและการผลิตบัณฑิตนับเป็นภารกิจที่สำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาทุกระดับ และทุกประเภทต่างเน้นเป็นหลักของการดำเนินการบริหาร
2. การวิจัยเป็นภารกิจส่งเสริมการพัฒนาวิชาการ และพัฒนาคุณภาพของการบริหารสถาบัน
3. การบริการทางวิชาการแก่สังคม เป็นภารกิจที่แสดงออกในรูปกิจกรรมด้านสังคม ทั้งกิจกรรมของสถาบัน และกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา
4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การกำหนดภารกิจนี้ไว้ เพื่อต้องการให้สถาบันนิสิตนักศึกษาร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2535: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การอุดมศึกษานั้นมีความสำคัญ และเกี่ยวเนื่องโดยตรงต่อการพัฒนากำลังคนของประเทศ และในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 บริบทต่างๆ ในโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรม สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏนี้เป็นเหตุผล และที่มาของการปฏิรูปการอุดมศึกษาของโลก ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปการอุดมศึกษา ได้แก่ การขยายตัวด้านปริมาณของนักศึกษา การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความต้องการในทรัพยากรมนุษย์ที่ดีและมากขึ้น กระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ และการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจ (ทิพย์รัตน์ สีเพชรเหลือง. 2544: ไม่ปรากฏเลขหน้า; อ้างอิงจาก ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์; และ ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2542) ในขณะที่เดียวกันจากการศึกษาสภาพและข้อจำกัดของระบบอุดมศึกษาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก วิสัยทัศน์ของอุดมศึกษาในยุคใหม่ จึงควรมุ่งเน้นด้านในต่างๆ เหล่านี้ เช่น มีการพัฒนาระบบอุดมศึกษาให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (Democratization) มุ่งเน้นคุณภาพมากขึ้น และมีกลไกในการตรวจสอบคุณภาพ เน้นการลดขนาดของการดำเนินการลดต้นทุน และค่าใช้จ่าย แต่คงคุณภาพและประสิทธิภาพไว้ ควรมีการใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษาอย่างกว้างขวาง (ประกอบ บุรัตน์. 2538: ไม่ปรากฏเลขหน้า) สิ่งที่เกิดขึ้นในความเป็นจริง และสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ ดังเหตุผลต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเหตุและผลแห่งการปฏิรูปอุดมศึกษาด้วยกันทั้งสิ้น ประกอบกับการประชุมระดับโลกเรื่อง “การอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 2 : วิสัยทัศน์และการปฏิบัติ” ซึ่งจัดขึ้นในระหว่าง วันที่ 5 – 9 ตุลาคม 2541 ณ สำนักงานใหญ่ของยูเนสโก กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส มีประเด็นหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับภารกิจพิจารณาและให้การรับรองปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอุดมศึกษา โดยมีประเด็นหลัก 3 ประเด็นใหญ่ คือ ภารกิจและหน้าที่ใหม่ของการอุดมศึกษา (Missions and Functions of Higher Education) การสร้างวิสัยทัศน์ใหม่สำหรับสถาบันอุดมศึกษา (Shaping A New Vision of Higher Education) และจากวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติ (From Vision to Action) (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. 2542: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ปฏิญญาโลกดังกล่าว แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในวงการอุดมศึกษาทั่วโลก ประเด็นเกี่ยวกับแนวโน้มการอุดมศึกษาในรูปแบบใหม่ ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและได้มีการปฏิรูปการศึกษาขึ้นในประเทศครั้งใหญ่ ในทุกระดับการศึกษา ดังจะเห็นได้จากการกำหนดให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ขึ้น ผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติทำให้การดำเนินงานของอุดมศึกษาจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการ ได้กำหนดไว้ในมาตรา 8 คือ การมีภาระหน้าที่ที่กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม จะต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิตให้สังคมมีส่วนร่วม และมีการพัฒนาเนื้อหาสาระอย่างต่อเนื่อง (ทิพย์รัตน์ สีเพชรเหลือง. 2544: ไม่ปรากฏเลขหน้า; อ้างอิงจาก ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ ; และ ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2542) ปฏิญญาโลก ว่าด้วยการอุดมศึกษานี้ชี้ชัดว่า ภารกิจสำคัญของอุดมศึกษาในศตวรรษหน้าไม่ใช่เพียง แต่การศึกษา

ในวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่ง หรือสร้างนักวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่ง อย่างที่เคยปฏิบัติมา แต่
 อุดมศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้คนได้เรียนสูงขึ้น และสามารถเรียนได้ตลอดชีวิต จะต้องส่งเสริม
 ให้ผู้เรียนมีโอกาสเต็มที่ (Optional Range of Choice) และมีระบบที่ยืดหยุ่นทั้งเข้าและออก
 รวมทั้ง มีโอกาสที่จะเติบโตและพัฒนาให้เต็มที่ควบคู่ไปกับการเลื่อนฐานะทางสังคมจากการ
 อุดมศึกษาด้วยภารกิจใหม่นี้ ทำให้อุดมศึกษาจะต้องปรับเปลี่ยนเป้าหมายปรับเปลี่ยนกิจกรรม
 วิชาการและปรับเปลี่ยนการบริหารการจัดการใหม่พร้อมกันไป (ไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์. 2542:
 ไม่ปรากฏเลขหน้า) โดยเริ่มจากการสร้าง หรือจัดระเบียบความเชื่อมโยง ระหว่างอุดมศึกษากับ
 การศึกษาทุกระดับเสียใหม่ในกรณีที่เป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงกับการศึกษาระดับ
 มัธยมศึกษา เพราะเป็นระดับการศึกษาที่จัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ไปสู่การศึกษาในระดับ
 อุดมศึกษา

อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษา ไม่เพียงแต่จะต้องเป็นระบบที่กลมกลืนกับการศึกษาระดับ
 ปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา เรื่อยไปจนถึงการศึกษาตลอดชีวิตเท่านั้น แต่
 จะต้องเน้นการทำงานร่วมกัน โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องร่วมมือแข่งขัน กับพ่อแม่ โรงเรียน
 นักศึกษา กลุ่มเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ รวมทั้งชุมชน การศึกษาระดับมัศึกษามีหน้าที่
 ไม่เพียงแต่จะพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนขั้นพื้นฐานของบุคคลจนมีคุณสมบัติเหมาะสม
 ที่จะศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา แต่ยังต้องเปิดโอกาสสู่การใช้ชีวิตที่ไม่หยุดนิ่ง โดยจัดการ
 ฝึกอบรมเกี่ยวกับงาน อาชีพต่างๆ อย่างกว้างขวาง

มิติใหม่ของรูปแบบการจัดการศึกษา เป็นการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคม ซึ่ง
 เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ ในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทย ควรจะกำหนดแนวทางการจัด
 การศึกษาตลอดชีวิต โดยการกำหนดนโยบาย และกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต กำหนด
 องค์กรรับผิดชอบ โดยมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 กำหนดการเทียบโอนความรู้หน่วยกิต จากประสบการณ์ของผู้เรียน และท้ายสุดต้องมีกิจกรรม
 การเรียนการสอนที่หลากหลายรูปแบบ ให้ผู้เรียนได้เลือกตามความถนัด ความสนใจ ความ
 สะดวกในเรื่องสถานที่ และเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขในการเรียน อันจะนำไปสู่
 การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต จึงเป็นการ
 บูรณาการการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย
 เข้าด้วยกัน (ไพพรรณ เกียรติโชคชัย. 2545: 66)

แต่อย่างไรก็ตาม โอกาสของคนในการเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษา ควรจะเปิดกว้าง
 สำหรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า หรือผู้ที่มีคุณสมบัติ มีคุณวุฒิ
 เหมาะสม ไม่ว่าจะอายุเท่าไร โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

แสดงให้เห็นว่า สถาบันอุดมศึกษานั้นเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่ภารกิจใหม่ เพื่อ
 การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นปรัชญาของการจัดการศึกษานอกระบบ (มหาวิทยาลัยสุโขทัย
 ธรรมาธิราช. 2544: 134) และสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันเป็นการศึกษาต่อจากระดับพื้นฐาน
 ประกอบด้วยการศึกษาทั้งในระดับวิชาการ วิชาชีพ เพื่อการมีงานทำและเปิดโอกาสสำหรับ

ผู้ที่ต้องการศึกษาทั่วไป มุ่งเน้นตอบสนองต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546: 7)

การปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย การจัดการเรียนการสอน จะต้องยึดนักศึกษาเป็นศูนย์กลางเน้น การเรียนรู้ มากกว่า การสอน โดยให้นักศึกษารู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีจิตใจแห่งการใฝ่รู้ รู้จักแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ นักศึกษาต้องได้รับการฝึกให้มีความสามารถในการวิพากษ์ หรือการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ มีความคิดริเริ่ม มีทักษะในการประกอบอาชีพอิสระ และยึดมั่นในวัฒนธรรมสันติ นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาควรปรับหลักสูตรและการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวและความก้าวหน้าทางวิชาการ สภาพแวดล้อมและปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย ; และ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2543: 67 – 68 ; อ้างอิงจาก ไพฑูรย์ สินลารัตน์; และ ผดุงศักดิ์ สุวรรณวงศ์. 2542) นับเป็นภารกิจที่สถาบันอุดมศึกษาพึงปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งรวมของนักวิชาการที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในสาขาวิชาต่างๆ ตลอดจนมีวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ มากมาย ซึ่งมหาวิทยาลัย ควรกระจายประโยชน์ดังกล่าว ไปยังประชาชนที่อยู่ในชุมชน ประชาชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในระบบ หรือพ้นระบบการศึกษาไปแล้ว ให้มีโอกาสได้รับการศึกษาอันจะช่วยให้มหาวิทยาลัย มีบทบาท ที่กว้างขวางไปสู่ประชาชนโดยตรง นั่นคือ การที่มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูง ได้ขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้คนมีโอกาสได้รับความรู้ใหม่ๆ มากขึ้น เพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาที่ทันสมัย

ฉะนั้นสถาบันอุดมศึกษาควรจะมีอิสระในการบริหารจัดการ เพื่อที่จะพัฒนา มหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพ มีหลักสูตรการศึกษาที่หลากหลาย มุ่งสู่ความเป็นนานาชาติ และเป็นแหล่งรวมของข้อมูลการศึกษาที่ทันสมัย เป็นสังคมการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งจะตอบสนอง ต่อแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษา และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้วยเช่นกัน อีกทั้งการเรียนรู้ตามช่วงชีวิตของคนนั้น ในของวัยผู้ใหญ่จะมีช่วงระยะเวลา ที่ยาวนานกว่าในวัยอื่นๆ ซึ่งจะต่อเนื่องไปจนถึงวัยผู้สูงอายุ ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาที่มีความ พร้อมและมีศักยภาพเพียงพอต่อการจัดการศึกษาในระยะยาวได้อย่างต่อเนื่องสำหรับวัยผู้ใหญ่ หรือจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับผู้ใหญ่ โดยจะสอดคล้องกับสรุปสาระสำคัญของแผน อุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. 2533 – 2547 โดยกรมวิเทศสหการได้รับความร่วมมือจาก United States Agency for International Development (USAID) ธนาคารโลก รัฐบาลญี่ปุ่น และ British Council ถึงสภาพฉายความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของประเทศไทยในระยะ 15 ปี สรุป ได้ว่า ในระยะ 10 – 15 ปี ข้างหน้า โครงสร้างประชากรจะเปลี่ยนแปลงไป จำนวนประชากร ในวัยเรียน (4 – 24 ปี) จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่ลดลง เนื่องจากภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดลง ในขณะที่กลุ่มอายุมัธยมศึกษาตอนปลาย (16 – 18 ปี) และอุดมศึกษา (19 – 24 ปี) ยังคงมี สัดส่วนเพิ่มขึ้น

ในขณะเดียวกัน จำนวนประชากรวัยแรงงาน (25 – 59 ปี) และวัยสูงอายุ (60 ขึ้นไป) จะเพิ่มมากขึ้นทั้งในแง่ปริมาณและสัดส่วนต่อประชากรรวม โดยมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นเป็น 38.7 ล้านคน และ 5.5 ล้านคน ตามลำดับจากจำนวนประชากร 68.2 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2548 (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2533: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากตัวเลขดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า ในอนาคตนั้นโครงสร้างอายุของประชากรจะเปลี่ยนไป เป็นการศึกษาที่มีผู้ใหญ่มากขึ้นกว่าวัยเด็กจำนวนมาก สอดคล้องกับผลการศึกษาโครงสร้างของประชากรไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542: ไม่ปรากฏเลขหน้า) พบว่าจำนวนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยตลอดตั้งแต่แผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 8 – 11 (พ.ศ. 2544 – 2559) เมื่อพิจารณาอัตราส่วนจำนวนนักศึกษาอุดมศึกษาทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาตรีต่อประชากรวัยเรียนอายุ 18 – 21 ปีพบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยตลอด จากร้อยละ 22.95 ในระยะปลายแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2544) เป็นร้อยละ 31.84 เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.86 (แผน 9 พ.ศ. 2545 – 2549) เป็นร้อยละ 39.22 เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.38 (แผน 10 พ.ศ. 2550 – 2554) และเป็นร้อยละ 48.09 เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.87 (แผน 11 พ.ศ. 2555 – 2559)

แนวโน้มในอนาคตของสถาบันอุดมศึกษา จำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยนโฉมหน้าการจัดการศึกษา และพัฒนาหลักสูตรการศึกษาใหม่ๆ ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์รอบด้าน จากความสำคัญดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลของไทยได้ให้ความสำคัญกับการอุดมศึกษามาก และมีการขยายตัวอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากการเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีส่วนในการจัดดำเนินการอุดมศึกษาเอกชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา

การที่รัฐบาลไทยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะอุดมศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 เป็นต้นมานั้น นับเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับแนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วย การพัฒนาประเทศ กล่าวคือ รัฐบาลควรกระตุ้นส่งเสริมหรือชักจูงใจภาคเอกชนให้เข้ามาบทบาทในการพัฒนาร่วมกับรัฐบาลมากยิ่งขึ้น และรัฐบาลก็ควรที่จะลดบทบาทในการจัดการหรือให้บริการสาธารณะลง หรือดำเนินงานสาธารณะในขอบเขตที่จำกัด ทั้งนี้ก็เพื่อให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมายหรือมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ลดภาระด้านงบประมาณและทรัพยากรต่างๆ อีกทั้งจะทำให้ภาคเอกชนหรือองค์กรท้องถิ่นหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มีความแข็งแกร่งและมีความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง (นพ ศรีบุญภาค. 2540: 2 – 3 ; อ้างอิงจาก อมร รักษาสัตย์. 2538)

จะเห็นได้ชัดเจน จากจำนวนนิสิตนักศึกษาเพิ่มขึ้นกว่า 10 เท่าในรอบ 3 ทศวรรษจากจำนวนไม่ถึงหนึ่งแสนคนในปี 2515 มาเป็นกว่า 1 ล้านคนในปี 2541 จากความสำเร็จของการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษา การจัดตั้งมหาวิทยาลัยประเภทไม่จำกัดรับ และการส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการอุดมศึกษา (อมรวิรัช นาคทรพรพ. 2542: 5)

ด้วยความเติบโตอย่างมากของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในปัจจุบัน จึงเป็นเหตุทำให้เกิดการพัฒนา เพื่อเข้าสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ทั้งทางด้านประสิทธิภาพของการบริหารงาน

และคุณภาพของการศึกษา จึงเกิดการแข่งขันกันขึ้นในสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐ และระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเอกชนด้วยกัน ดังนั้นการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน จึงอยู่ที่การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการบริหารจัดการปัญหาและอุปสรรคต่างๆ รวมทั้งการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่ดำเนินอยู่ทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนสามารถดำเนินงานต่อไปอย่างมีคุณภาพ

แนวโน้มของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในอนาคตน่าจะพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น เนื่องด้วยการสนับสนุนของรัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ถ้าหากเอกชนมีความตั้งใจในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง การพัฒนาการอุดมศึกษาเอกชนให้ถึงมาตรฐานสากลย่อมมีโอกาสเป็นไปได้สูงมาก ทั้งนี้เนื่องจากความคล่องตัวสูงนั่นเอง (อรรถัย โปธิสุข. 2530: 2) เมื่อผนวกกับแนวโน้มการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตภายใต้คำขวัญ “ชีวิตแห่งการเรียนรู้สังคมแห่งภูมิปัญญา” และด้วยความช่วยเหลือของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่ช่วยให้คนเข้าถึงการศึกษาได้ง่ายขึ้น ก็จะแน่ใจได้ว่าการเรียนต่อระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มที่จะเป็น “สิทธิและโอกาสมหาชน” ไม่เฉพาะแต่เยาวชนในกลุ่มอุดมศึกษาเท่านั้น แต่อุดมศึกษาจะกลายเป็น “ศูนย์สรรพวิทยาการเพื่อการเรียนรู้แบบเปิด” (Open Learning Center) ที่สามารถรองรับคนหลากหลายให้มีโอกาสเข้ามารับประโยชน์จากการอุดมศึกษา

ในอนาคตนั้นแทบทุกสถาบันจะต้องมีศูนย์การศึกษาต่อเนื่องเป็นหน่วยงานสำคัญ ที่มีการจัดทำ “รายการผลิตภัณฑ์ประเทืองปัญญา” (Knowledge Shopping List) ให้คนเลือกจับจ่ายซื้อหาความรู้เติมปัญญาให้ตนเองอย่างสนุกสนาน (อมรวิรัช นาคทรพรพ. 2542: 5)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาต่อเนื่องนั้น เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อให้การศึกษาตลอดชีวิตกับผู้เรียน เป็นคุณลักษณะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของคนเราที่พยายามเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ซึ่งต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการเรียนในระบบหรือนอกระบบก็ตาม หรือการศึกษาต่อเนื่องอาจจะเป็นการให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ได้ศึกษามาแล้วในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย เมื่อบุคคลจบการศึกษาไปประกอบอาชีพแล้วระยะหนึ่ง มีความจำเป็นต้องหาความรู้เฉพาะหรือที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นเพิ่มเติม เพื่อปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ

ความจำเป็นและความสำคัญของการศึกษาต่อเนื่องนั้น จะให้ได้ผลดีก็ต้องจัดอย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีเป้าหมายแน่นอน มีวิธีการที่ถูกต้อง มีอุปกรณ์ในการดำเนินงานครบถ้วน มีหลักสูตรที่เจาะตรงเป้าหมาย และยืดหยุ่นได้ตามสภาพการณ์ในช่วงเวลาและท้องถิ่น มีวิธีการวัดผลติดตามผล มีระบบข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์และไปถึงประชาชน การศึกษาในระบบและนอกระบบควรมีความสอดคล้องสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน เป็นกิจกรรมครบวงจรและที่สำคัญที่สุดคือจะต้องมีการประสานงานและร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการนี้ ทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน

แนวทางที่กล่าวถึงข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมที่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในระดับสูงของประเทศไทยเคียงคู่

กับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชนยังมีศักยภาพ ความพร้อม และมีความเป็นอิสระเพียงพอต่อการ พัฒนาการศึกษาใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัย จึง ได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการศึกษาถึงการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ๆ โดยเลือก ศึกษาแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อมุ่งเน้นถึงการจัดการศึกษาให้มีความหลากหลาย และยืดหยุ่น ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งการจัดการศึกษาต่อเนื่องนั้น เป็นรูปแบบ การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มพูนความรู้เพื่อพัฒนา ศักยภาพของตน หรือพัฒนาอาชีพ เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ซึ่งนับเป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในบทบาทที่ทำทนาย เพื่อเป็นการ ให้บริการการศึกษาแก่ผู้เรียนได้อย่างตรงเป้าหมาย และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน อย่างแท้จริง และเพื่อมุ่งจัดการศึกษารูปแบบใหม่ๆ มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดเสรีภาพทางวิชาการ และอิสระในการบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐ และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน มี การจัดการศึกษาต่อเนื่องในลักษณะกระจัดกระจาย เช่น จัดในลักษณะเป็นการศึกษาภาคค่ำ หรือภาคพิเศษ จัดฝึกอบรมทักษะในทางอาชีพ โดยให้ประกาศนียบัตร จัดหลักสูตรระยะสั้น เพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย จึงสนใจพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการจัด การศึกษาต่อเนื่องสำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

การศึกษาถึงรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวทางและ วิธีดำเนินการการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจากทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนาเป็นรูปแบบในการจัดการศึกษาต่อเนื่องขึ้นใหม่ ตามแนวทาง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลการศึกษาวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการการศึกษา ต่อเนื่อง สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ปรับปรุงบทบาทและพัฒนาศักยภาพของสถาบันอุดมศึกษา เอกชน เพื่อไปสู่ความเป็นสากล ตลอดทั้งสามารถดำเนินงานตามภารกิจของตนได้อย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับ

สถาบันอุดมศึกษา

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงรูปแบบและแนวทางในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนโดยมีความสำคัญ ดังนี้

1. ได้รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการวางแผน การบริหารและการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน
2. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ และสถาบันการศึกษาต่างๆ สามารถนำรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องที่เป็นต้นแบบไปเป็นแนวทาง เพื่อศึกษา หรือประยุกต์ใช้กับหน่วยงานของตนเองได้
3. เป็นการกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ โดยเฉพาะผู้บริหารเห็นประโยชน์ ความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาต่อเนื่อง โดยเฉพาะรูปแบบการจัดการศึกษา ต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะส่งผลให้ผู้บริหารได้มีการนำแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาต่อเนื่องไปปรับ และประยุกต์ให้สอดคล้องและก้าวทันตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เท่านั้น
2. ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน เพื่อมุ่งศึกษาเฉพาะองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษา ดังนี้คือ
 - 2.1 ปรัชญาและหลักการของการศึกษาต่อเนื่อง
 - 2.2 กลุ่มเป้าหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง
 - 2.3 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง
 - 2.4 โครงสร้างระบบการบริหารของการศึกษาต่อเนื่อง
 - 2.5 หลักสูตรการเรียนการสอนการศึกษาต่อเนื่อง
 - 2.6 วิธีการจัดการศึกษาต่อเนื่อง
 - 2.7 สื่อการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ของการศึกษาต่อเนื่อง
 - 2.8 การติดตามและประเมินผลการศึกษาต่อเนื่อง
 - 2.9 การเทียบระดับและเทียบโอนผลการเรียน
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยมี 2 กลุ่ม คือ

 - 3.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ
 - 3.1.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาต่อเนื่อง เป็นผู้ที่มีคุณวุฒิการศึกษา ในระดับปริญญาโทขึ้นไป มีผลงานวิชาการด้านการเขียนตำรา บทความและ/หรืองานวิจัย ที่เกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง และ/หรือเคยปฏิบัติงานด้านการศึกษาต่อเนื่องในสถาบัน อุดมศึกษาในระดับที่ได้รับการยอมรับในวงวิชาการในด้านการศึกษาต่อเนื่องในสถาบัน

อุดมศึกษาของรัฐและเอกชนจำนวน 9 คน

3.1.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการอุดมศึกษา เป็นผู้มีคุณวุฒิการศึกษาในสาขา อุดมศึกษาระดับปริญญาเอก มีผลงานวิชาการด้านการเขียนตำรา บทความและ/หรืองานวิจัย ที่เกี่ยวกับการอุดมศึกษา และ/หรือเคยปฏิบัติงานด้านการอุดมศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา 10 คน

3.2 กลุ่มผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ อุดมศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและผู้อำนวยการ สถาบัน/สำนัก/ศูนย์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต่อเนื่อง จำนวน 59 สถาบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สถาบันอุดมศึกษาเอกชน หมายถึง วิทยาลัย มหาวิทยาลัยหรือสถาบันที่เป็นของ เอกชน ตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 เป็นสถานศึกษาและวิจัย มี วัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษา ส่งเสริมวิทยาการและวิชาชีพชั้นสูง โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ บุคลากร อาจารย์ นักศึกษา หลักสูตรและอื่นๆ ที่จำเป็นหรือเกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา

2. การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน หมายถึง การดำเนินการตามพระราชบัญญัติ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 เพื่อการอนุมัติจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน วิธีการ ขออนุญาตจัดตั้ง สถานศึกษาที่ได้รับการจัดตั้งทั้งหมด วันเดือนปีที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้ง ผู้รับใบอนุญาตจัดตั้ง หลักการและเหตุผลในการจัดตั้งของแต่ละสถานศึกษา ความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของแต่ละสถานศึกษา

3. ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารงาน หรือมี ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการศึกษาต่อเนื่อง หรือมีวุฒิระดับปริญญาโทหรือเอก และ หรือมีประสบการณ์เคยปฏิบัติงานเป็นผู้บริหารในตำแหน่งระดับสูงของสถาบันอุดมศึกษา และเป็นที่ยอมรับนับถือในแวดวงวิชาการทั่วไป

4. ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่ง รองอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน/สำนัก/ศูนย์ ซึ่งรับผิดชอบและดำเนินการตามภารกิจต่างๆ ของ สถาบันอุดมศึกษาของเอกชน และกำลังปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวอยู่ในปัจจุบัน

5. ผู้ปฏิบัติงาน หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการศึกษาต่อเนื่องใน สถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรในองค์กร/หน่วยงาน รองรับภายในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการศึกษาต่อเนื่อง

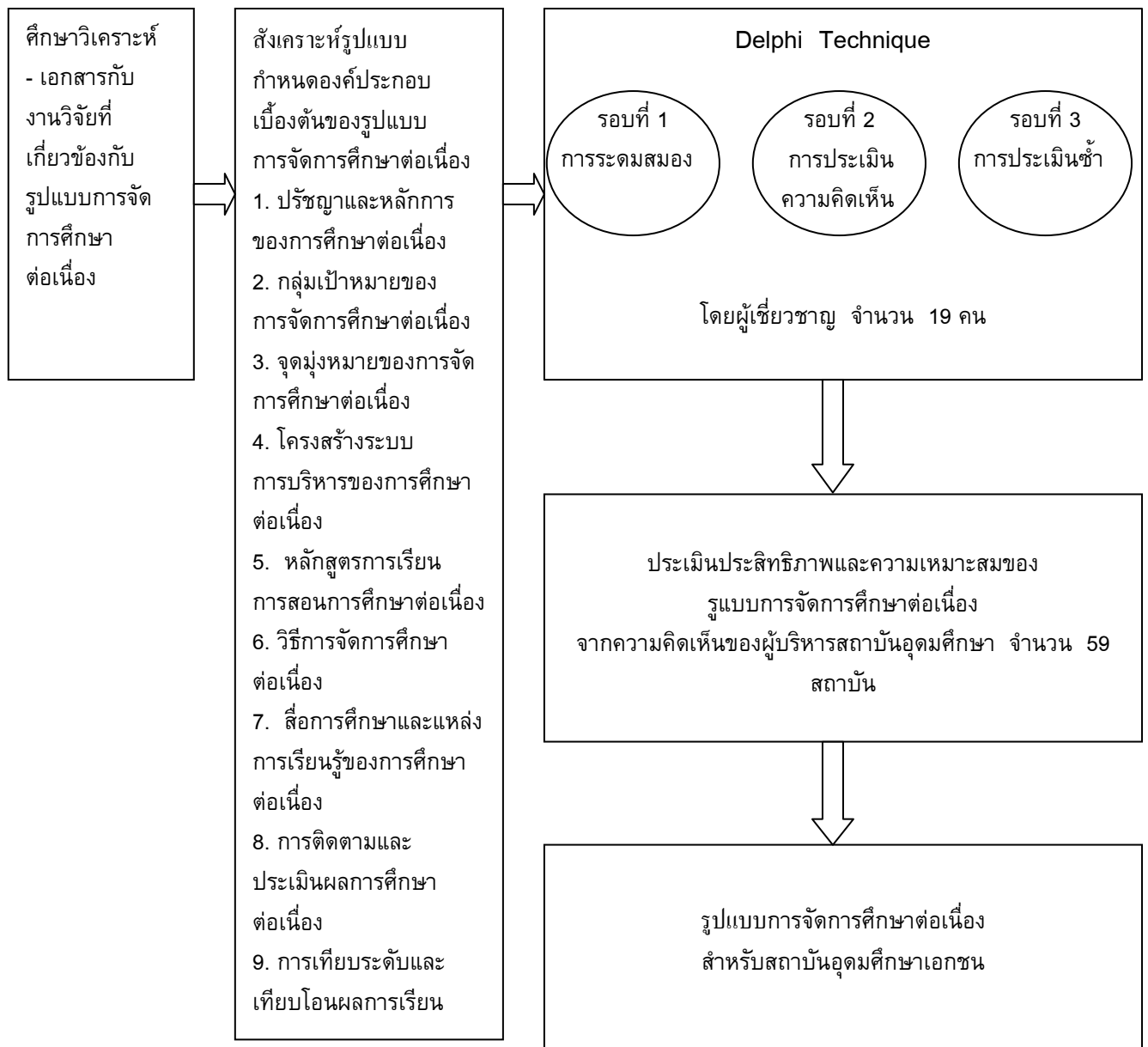
6. การจัดการศึกษา หมายถึง ลักษณะของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับสถาบัน อุดมศึกษา โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์มาจากเอกสารผลการวิจัย ทฤษฎีและหลักการ การศึกษาต่อเนื่อง และได้รับการพัฒนาด้วยการตรวจสอบปรับปรุงจากผู้เชี่ยวชาญทางด้าน การศึกษาต่อเนื่อง ได้รับการตรวจสอบความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้ คือ ผู้บริหารใน

สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเอกชน โดยศึกษาตามองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ปรัชญาและหลักการ กลุ่มเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย โครงสร้างระบบการบริหาร หลักสูตรการเรียนการสอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการเทียบระดับและเทียบโอนผลการเรียน

7. การศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง การขยายโอกาสสำหรับการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ทั้งในแง่การนับหน่วยกิตและไม่ับหน่วยกิต (Credit and Non-Credit) หรือเป็นการเรียนเพื่อรับวุฒิปัตร์ เพื่อฝึกทักษะด้านต่างๆ ให้กับผู้เรียน โดยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนจัดให้แก่บุคคลในทุกะดับของสังคมให้มีโอกาสได้รับความรู้ในด้านต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน

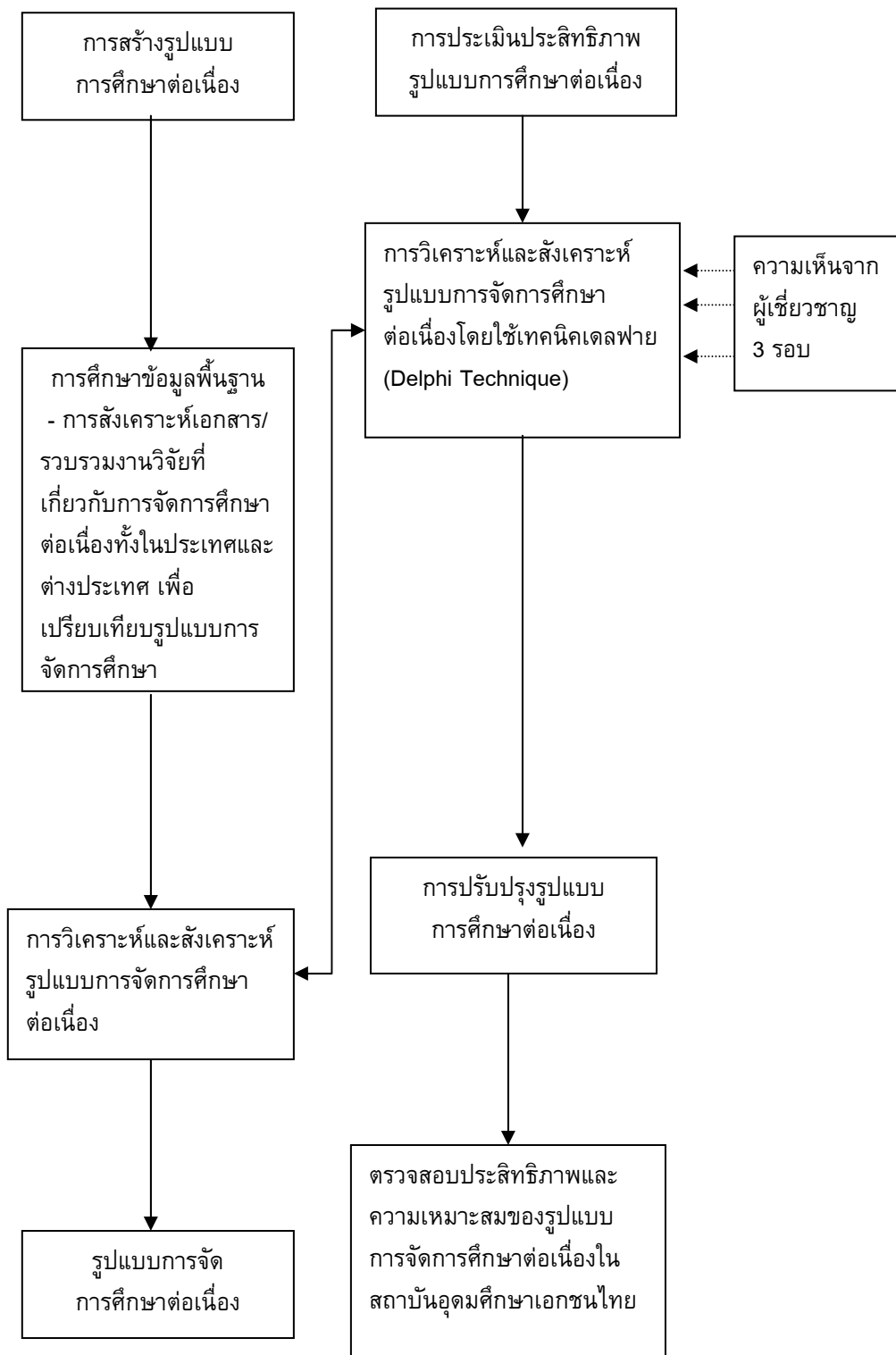
8. รูปแบบ หมายถึง ลักษณะของการจัดองค์ประกอบของรูปแบบการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยหลักการ แนวคิด และกระบวนการที่ได้รับการพัฒนามาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับหลักการหรือแนวคิดของรูปแบบนั้น และได้รับการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบมาแล้วว่าสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

9. การประเมินประสิทธิภาพ หมายถึง กระบวนการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องไปปฏิบัติ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามองค์ประกอบของรูปแบบ คือ ปรัชญาและหลักการของการศึกษาต่อเนื่อง กลุ่มเป้าหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง จุดมุ่งหมายของการศึกษาต่อเนื่อง โครงสร้างระบบการบริหารของการศึกษาต่อเนื่อง หลักสูตรการเรียนการสอนการศึกษาต่อเนื่อง วิธีการจัดการศึกษาต่อเนื่อง สื่อการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ของการศึกษาต่อเนื่อง การติดตามประเมินผลการศึกษาต่อเนื่อง การเทียบระดับและเทียบโอนผลการเรียน โดยผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชนด้วยการใช้แบบสอบถามความคิดเห็น

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนการวิจัย